

Studenci dziennikarstwa i komunikacji społecznej w Polsce

Motywacje, oczekiwania i plany zawodowe

**Agnieszka Stępińska, Dominika Narożna,
Bartłomiej Secler, Ewa Jurga-Wosik**

Kierunek studiów dziennikarstwo i komunikacja społeczna (dalej: DIKS) od lat cieszy się dużą popularnością wśród absolwentów szkół średnich. Co prawda w ostatnich trzech latach liczba studiujących ten kierunek nieznacznie się zmniejszyła (z 18 832 w 2013 roku do 17 202 osób w 2015 r.¹), niemniej DIKS zajmował drugie miejsce (po prawie) wśród programów studiów z najwyższym odsetkiem osób wybierających dany kierunek w ramach pierwszej tury rekrutacji na studia (95%)². Co więcej, 72% ankietowanych studiujących DIKS deklarowało, że był to dla nich kierunek pierwszego wyboru³.

Te dane inspirują do zbadania źródeł owej popularności oraz określenia specyfiki studen-

tów, spośród których – przynajmniej potencjalnie – będą się rekrutować przyszli polscy dziennikarze. Jak dotąd przeprowadzono tylko kilka badań o charakterze naukowym, które dostarczałyby pełniejszego obrazu motywacji, oczekiwań i planów przyszłych pracowników mediów i zawodów związanych z komunikacją społeczną.

Jednym z nich była analiza zapytrań studentów i wykładowców na obowiązujące standardy kształcenia studentów DIKS. W ramach projektu pt. „Kształcenie dziennikarzy w Polsce. Nowe potrzeby – nowe standardy”, zrealizowanego w 2009 roku przez zespół pod kierunkiem Sławomira Gawrońskiego⁴, przeprowadzono ankietę wśród studentów z dzie-

¹ GUS posługuje się podgrupą kierunków: dziennikarstwo i informacja. Zob. Szkolnictwo wyższe w Polsce – raport GUS, https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_07/0695136d37bd577c8ab03acc5c59a1f6.pdf [dostęp: 12.06.2016]; Szkoły wyższe i ich finanse w 2013 r., http://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5488/2/10/1/szkoły_wyższe_i_ich_finance_w_2013_r.pdf [dostęp: 12.06.2016]; Szkoły wyższe i ich finanse w 2014 r., <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoły-wyższe-i-ich-finance-w-2014-r-2,11.html> [dostęp: 12.06.2016]; Szkoły wyższe i ich finanse w 2015 r., <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoły-wyższe-i-ich-finance-w-2015-r-2,12.html> [dostęp: 12.06.2016].

² Odsetek dla kierunku prawo wynosił 97%. Na trzecim miejscu był kierunek górnictwo (geologia): 94%, a na kolejnych: gospodarka przestrzenna (93%) oraz finanse i rachunkowość (92%). Zob. Szkolnictwo wyższe w Polsce – raport GUS, https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_07/0695136d37bd577c8ab03acc5c59a1f6.pdf [dostęp: 12.06.2016].

³ M. Jelonek, P. Antosz, A. Balcerzak-Raczyńska, *Przyszłe kadry polskiej gospodarki. Edukacja a rynek pracy*, Tom IV, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2014, s. 28.

⁴ Więcej o projekcie [w:] S. Gawroński, *System kształcenia dziennikarzy w Polsce. Opinie i oczekiwania studentów*, „Studia Medioznawcze” 2010, nr 4, s. 11–21.

więciu polskich uczelni, które miały uprawnienia do prowadzenia studiów II stopnia na kierunku DIKS. Aż 42% respondentów uważało, że w procesie ich edukacji akademickiej zdecydowanie za dużo jest teorii, a 37,3% raczej zgodziło się z tym twierdzeniem. Blisko połowa studentów (44,7%) uważała, że w planach studiów brakuje przedmiotów praktycznych⁵. Badaniem ankietowym objęto również 87 nauczycieli akademickich pracujących na kierunku DIKS. Co ciekawe, także wykładowcy wskazali, że obowiązujące programy studiów są zbyt teoretyczne, i tym samym za celowe uznali wprowadzenie większej liczby zajęć praktycznych. Za najefektywniejsze formy zajęć praktycznych uznali warsztaty i ćwiczenia. Za niezbędne uznali również prowadzenie praktyk zawodowych, najlepiej „w naturalnym środowisku”⁶.

Źródłem interesujących informacji o motywacjach młodych ludzi do zdobycia i podjęcia pracy, oczekiwaniach wobec przyszłych pracodawców oraz cechach pracy, którą chcieliby wykonywać, są też badania prowadzone przez instytucje państwowe, agencje badające rynek pracy oraz uczelnie.

Dla przykładu, z raportu „Motywacje młodych” wydanego w 2015 roku wynika, że pokolenie obecnych dwudziestolatków motywują do zdobycia i podjęcia pracy przede wszystkim: potrzeby finansowe (67%), możliwość nauki i zdobywania nowych doświadczeń (56%) oraz chęć usamodzielnienia się (38%)⁷. Wymarzona praca to taka, która pokrywa się z ich zainteresowaniami, pozwala zachować równowagę w życiu osobistym i zawodowym, jest zgodna

z profilem studiów oraz umożliwia realizację własnych pasji. Tym, co działa zachęcająco do wyboru określonego zajęcia jest też elastyczność pracy, dofinansowanie studiów oraz możliwość prezentacji własnych pomysłów. Ważne dla obecnych studentów jest również wysokie wynagrodzenie, prestiż i mocna pozycja rynkowa firmy oraz zatrudnienie na umowę o pracę⁸.

Badania prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny (dalej: GUS) oraz Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (dalej: PARP) dostarczają bardziej szczegółowej wiedzy o studentach DIKS. Z raportu opracowanego przez GUS w 2013 roku wynika, że 85% studentów I stopnia na kierunku DIKS kontynuowało studia na tym samym kierunku w ramach studiów uzupełniających magisterskich. Ten wskaźnik jest traktowany przez GUS jako miara zadowolenia ze studiowanego kierunku⁹. Tymczasem z badań PARP z tego samego roku wynikało, że jedynie 40% ankietowanych studentów DIKS deklarowało chęć kontynuowania studiów na tym samym kierunku¹⁰. Badania PARP pokazały również, że porównaniu z rokiem 2010 zauważono wzrost niezadowolenia z wyboru kierunku studiów o 7 punktów procentowych (z 11% do 18%), przy czym odsetek zadowolonych w 2013 roku wynosił 70%. Wzrost niezadowolenia był zaobserwowany głównie wśród studentów DIKS ze szkół niepublicznych – aż 40% z nich deklarowało, że nie wybrałoby jeszcze raz tej samej uczelni¹¹.

Według raportu PARP z 2013 roku w ciągu trzech lat odnotowano spadek w odsetku studentów DIKS wysoko oceniających pozytywny wpływ kierunku kształcenia na szansę znalezie-

⁵ Tamże, s. 17.

⁶ Tamże, s. 30.

⁷ *Motywacje młodych. Wyniki badania. Oczekiwania Igrzków. Rynek pracy oczami studenta. Zbiór praktyk i komentarzy eksperckich*, s. 4, <http://motywacjemlodych.pl/raport/mm2015.pdf> [dostęp: 20.12.2016].

⁸ Tamże, s. 8–10.

⁹ *Szkolnictwo wyższe w Polsce – raport GUS*, dz. cyt.

¹⁰ M. Jelonek, P. Antosz, A. Balcerzak-Raczyńska, *Przyszłe kadry polskiej gospodarki...*, dz. cyt., s. 33.

¹¹ Tamże, s. 17.

nia dobrej pracy (z 66% do 45%)¹² oraz w odsetku studentów, którzy sądzą, że wiedza i umiejętności zdobyte w ramach studiów pozwolą im na znalezienie pracy nie tylko dobrej, ale też zgodnej z ukończonym kierunkiem (z 59% do 49%)¹³. Jednocześnie 63% ankietowanych uważało, że studia na DIKS nauczyły ich praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy¹⁴.

Ocena przydatności studiów na kierunku DIKS do wykonywania zawodu dziennikarza była także jedną z kwestii podjętych w badaniu przeprowadzonym wśród studentów kierunku DIKS w ramach międzynarodowej inicjatywy badawczej zatytułowanej „Journalism Students Around the Globe” koordynowanej przez Folkera Hanuscha z Uniwersytetu Wiedeńskiego i Claudię Mellado z Pontificia Universidad Catolica de Valparaiso w Chile. Miało ono służyć także poznaniu motywacji i oczekiwań w zakresie wyboru zawodu, już posiadanego doświadczenia zawodowego, oczekiwań wobec mediów i oceny ich działalności, dostrzeganych zagrożeń dla dziennikarstwa oraz postaw wobec standardów zawodowych. Projekt został zainicjowany w 2013 roku i uczestniczą w nim badacze z 28 państw, w tym z Polski¹⁵.

W niniejszym artykule zaprezentowano wyniki które dostarczają odpowiedzi na następujące pytania: (1) Jakimi motywacjami kierują się studenci DIKS przy wyborze tego kierunku studiów? (2) Jak studenci DIKS oceniają studia dziennikarskie i ich przydatność dla przyszłej

pracy w zawodzie dziennikarza? (3) Jak wielu studentów kierunku DIKS zamierza podjąć pracę w zawodzie dziennikarza? (4) Jak studenci DIKS oceniają swoje możliwości znalezienia pracy w mediach i utrzymania się z niej? W centrum zainteresowania badawczego znajdują się więc kwestie, które mają wymiar zarówno praktyczny (informacje takie wydają się być ważne dla uczelni, które taki kierunek prowadzą)¹⁶, jak i naukowy: badania nad studentami dostarczają wiedzy o modelach i kulturach dziennikarstwa oraz o charakterystyce przyszłych pokoleń dziennikarzy, a także pozwalają dostrzegać zmiany zachodzące w postawach i zachowaniach kolejnych pokoleń ludzi mediów¹⁷.

Metodologia badania

Materiał badawczy był zbierany w latach 2013–2014, zaś jego analiza została przeprowadzona w latach 2015–2016. Badanie ankietowe wśród studentów zrealizowano w Polsce na siedmiu uczelniach: sześciu publicznych i jednej niepublicznej. Uczelnie publiczne zostały wybrane na podstawie dwóch kryteriów: liczby studentów na kierunku DIKS oraz zróżnicowania położenia geograficznego uczelni (różne miasta z różnych regionów kraju). Wybrane uczelnie różniły się także stażem w zakresie prowadzenia odrębnego kierunku DIKS, choć wcześniej dziennikarstwo stanowiło tam specjalność w ramach innych kierunków (zazwyczaj politologii lub filologii polskiej).

¹² Tamże, s. 36.

¹³ Tamże, s. 38.

¹⁴ Tamże, s. 35.

¹⁵ Są to badacze z Argentyny, Australii, Brazylii, Chile, Chin, Cypru, Ekwadoru, Egiptu, Filipin, Francji, Grecji, Hiszpanii, Indii, Iraku, Irlandii, Kuby, Malezji, Meksyku, Niemiec, Nigerii, Polski, Rosji, RPA, Szwajcarii, Tajlandii, USA, Węgier i Włoch. Polskę w projekcie reprezentuje grupa badaczy z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: prof. UAM dr hab. Agnieszka Stępińska, dr Ewa Jurga-Wosik, dr Bartłomiej Secler, dr Dominika Narożna i mgr Kinga Adamczewska (więcej o projekcie: <http://www.jstudentsproject.org/>).

¹⁶ Raporty z wynikami poszczególnych uczelni zostały opracowane przez zespół badawczy i rozesłane do dziekanów lub dyrektorów instytucji uczestniczących w badaniu. Stały się one podstawą do dyskusji podczas specjalnej sesji zorganizowanej w ramach IV Kongresu Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej 16 września 2016 r. w Poznaniu.

¹⁷ F. Hanusch et al., *Journalism students' motivations and expectations of their work in comparative perspective*, „Journalism & Mass Communication Educator” 2014, s. 1–20.

Zgodnie z wymogami określonymi w planie badań, uczelnie niepublicznych powinno być więcej, ale dwie inne wybrane do badania uczelnie, tj. Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej (Poznań i Warszawa) oraz Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych (Poznań) odmówiły udziału w badaniu lub nie odpowiedziały na zaproszenie. Z uwagi na fakt, że zdecydowana większość studiujących DIKS to studenci szkół publicznych, podjęto decyzję, by nie uzupełniać próby innymi uczelniami niepublicznymi¹⁸.

Ostatecznie badanie zostało przeprowadzone wśród studentów następujących uczelni: (1) Uniwersytetu Warszawskiego (Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych), (2) Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

(Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa), (3) Uniwersytetu Wrocławskiego (Wydział Filologiczny), (4) Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Wydział Politologii), (5) Uniwersytetu Jagiellońskiego (Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej), (6) Uniwersytetu Śląskiego (Wydział Nauk Społecznych), (7) Dolnośląskiej Szkoły Wyższej (Wydział Nauk Społecznych i Dziennikarstwa).

Wielkość próby badawczej została określona na podstawie trzech parametrów: liczebności populacji, poziomu ufności (95%) oraz poziomu akceptowanego błędu statystycznego (4%). Jak wskazano wcześniej, pod koniec września 2013 roku DIKS studiowało 18 832 osób¹⁹. Minimalna próba dla wskazanych wyżej parametrów wynosiła zatem 582 respondentów, a osta-

Tabela 1. Charakterystyka próby badawczej

Nazwa uczelni	Rok uruchomienia studiów na kierunku DIKS	Liczba studentów na kierunku DIKS	Liczba ankietowanych (N = 602)	Procent kobiet wśród ankietowanych	Procent studentów I stopnia wśród ankietowanych
Uniwersytet Jagielloński	1995	503	134	78,7	100
Uniwersytet Wrocławski	2000	800	102	67,6	65,
Dolnośląska Szkoła Wyższa	2001	557	38	58,3	66,7
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej	2003	524	56	63,6	100
Uniwersytet Warszawski	2006	1305	134	76,3	59,2
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	2008	1352	179	68,7	47,5
Uniwersytet Śląski	2012	697	46	47,8	100

Źródło: dane z roku akademickiego 2013/2014 podane przez poszczególne wydziały/uczelnie

¹⁸ Według danych GUS z 2013 roku, czyli roku planowania badań, 13 380 osób studiowało dziennikarstwo i informację na uczelniach publicznych, zaś 5452 osób na uczelniach niepublicznych. Zob. *Szkoły wyższe i ich finanse w 2013 r.*, dz. cyt.

¹⁹ Tamże.

tecznie ankietę wypełniło 602 studentów²⁰. Jako metodę określania próby przyjęto proporcjonalne losowanie warstwowe²¹.

Badaniem mieli zostać objęci studenci I i II stopnia studiów w trybie stacjonarnym i niestacjonarnych. Niemniej, trzy uczelnie przeprowadziły ankietę wyłącznie wśród studentów studiów I roku (zob. tabela 1.). Tym samym w całej próbie dominowali studenci studiów I stopnia (67,4%). Najliczniejszą grupę stanowili ankietowani z drugiego roku studiów – 35,8%, a następnie w kolejności: z pierwszego – 23,7% oraz trzeciego – 9,4%. Z kolei osoby studiujące na I roku SUM stanowiły 11% próby, zaś na II roku – 20,1%. Zarówno w całej próbie (68,3%), jak i na poszczególnych uczelniach na kierunku DIKS, wśród studentów jest więcej kobiet (poza Uniwersytetem Śląskim). Te dane odzwierciedlają liczby wskazane w raporcie GUS: w 2013 roku

kobiety stanowiły 68% wszystkich studentów na kierunku DIKS²².

Fakt, że zdecydowana większość studentów to słuchacze studiów I stopnia przełożył się na odpowiedzi na pytanie dotyczące wcześniejszych studiów: jedynie 27,5% obecnych studentów DIKS studiowało przedtem inny kierunek. Badanie pozwoliło określić kierunki, z których wywodzą się ci, którzy podjęli studia na DIKS. Jako studiowane wcześniej najczęściej wskazywano bliskie dziennikarstwu nauki polityczne, filologię polską, filologię angielską, prawo oraz stosunki międzynarodowe.

Motywacje wyboru kierunku studiów

Warto zauważyć, że dotąd niewiele uwagi poświęcono badaniom motywacji i aspiracji polskich studentów DIKS²³, podczas gdy to zagadnienie podejmowano w odniesieniu do studentów innych kierunków²⁴. W tych badaniach pod

²⁰ W kilku przypadkach założona i rzeczywista liczba respondentów była inna: w przypadku UAM założona próba to 117 osób, zaś rzeczywista – 179, w przypadku DSW założona – 70, rzeczywista – 38, zaś w przypadku Uniwersytetu Wrocławskiego założona – 105, rzeczywista – 102. Niższe liczby oznaczają, że uczelnie nie dostarczyły zakładanej liczby wypełnionych ankiet, zaś w przypadku UAM dodatkoweankiety zostały wydrukowane dla studentów z poszczególnych grup zajęciowych tak, by w ramach danej grupy, w której rozdano ankietę, każdy miał możliwość ją wypełnić. Odstępstwo od zakładanej łącznej próby wynosi 3% – ankietę wypełniło 20 osób więcej niż wynosiła wyliczona statystycznie próba.

²¹ Obliczenie wielkości próby zostało przeprowadzone z wykorzystaniem systemu dostępnego na: <http://www.surveysystem.com/sscalc.htm>.

²² *Szkoły wyższe i ich finanse w 2013 r.*, dz. cyt.

²³ Prowadzone były natomiast badania dotyczące użytkowania mediów i wpływu mediów – zob. T. Gackowski, M. Łączyński, »*Agenda-setting*« w głowach studentów Uniwersytetu Warszawskiego – z jakich mediów korzystają studenci i co z nich zapamiętują? [w:] *Zawartość mediów, czyli rozważania nad metodologią badań medioznawczych*, red. T. Gackowski, Warszawa 2011, s. 91–113. Pewnej wiedzy o motywacjach studentów DIKS dostarczyły m.in. najnowsze badania nad polskimi dziennikarzami, wśród respondentów byli bowiem przedstawiciele najmłodszego pokolenia dziennikarzy będący wciąż studentami. Zob. A. Stępińska, Sz. Ossowski, *Three generations of Polish journalists: Professional roles and identities*, „*Journalism Studies*” 2012, nr 5–6, s. 857–867; R. Smolak, *Motywy wyboru zawodu dziennikarskiego* [w:] *Zmiana w dziennikarstwie w Polsce, Rosji i Szwecji. Analiza porównawcza*, red. B. Dobek-Ostrowska, P. Barczyszyn, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2016, s. 93–98.

²⁴ Zob. m.in. P. Górski, *Aspiracje zawodowe studentów socjologii i zarządzania AGH w świetle badań ankietowych*, „*Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*” 2013, z. 33, s. 31–42; tenże, *Aspiracje zawodowe przyszłych inżynierów – na podstawie badań przeprowadzonych w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie*, „*Nauka i Szkolnictwo Wyższe*” 1999, nr 13, s. 89–102; W. Jarecki, *Motywacje przy podejmowaniu studiów wyższych ekonomicznych*, „*Annales. Etyka w życiu gospodarczym*” 2015, vol. 18, nr 3, s. 133–141; B. Sławecki, A. Wach-Kąkolowicz, *Chcemy pracy! – Motywacje i oczekiwania studentów wobec uczelni ekonomicznych*, „*Edukacja Ekonomistów i Menedżerów: Problemy, innowacje, projekty*” 2012, nr 3 (25), s. 149–165.

pojęciem motywacji²⁵ rozumiano przyczyny studiowania danego kierunku (czyli najpierw decyzji o studiowaniu, a następnie o wyborze kierunku)²⁶ lub cele studiowania (akademickie, zawodowe, towarzyskie, osobiste)²⁷. Zakładano przy tym, że motywacja jest tym wyższa, im większa wartość celu działania i im wyższe osobiste możliwości jednostki, a także współwystępujące z działaniem zaangażowanie emocjonalne²⁸.

W przypadku projektu „Journalism Students Around the Globe” czynnikami motywującymi do podjęcia studiów na kierunku DIKS mogły być: (1) praktyczne aspekty pracy dziennikarza, (2) idealistyczne wzorce dziennikarstwa (pełnione funkcje, służba publiczna), (3) zainteresowania i osobiste cele jednostek. Ta koncepcja była zaczerpnięta z prowadzonych wcześniej badań nad motywami wyboru i wykonywania zawodu dziennikarza²⁹ oraz badań nad studentami w Danii, Finlandii, Norwegii i Szwecji³⁰. Pytanie zawarte w ankiecie polegało na ocenie przez respondentów ważności (na skali od 1 – „zupełnie nieważne” do 5 – „niezwykle ważne”) poszczególnych aspektów, jako czynników, które motywowały ich do wyboru kierunku DIKS. Na pytanie odpowiadali wszyscy ankietowani, bez względu na wybraną specjalność i plany dotyczące przyszłej kariery zawodowej.

Tabela 2. zawiera średnie (M) i odchylenie standardowe (SD) odpowiedzi w całej próbie

oraz wśród dwóch grup: studentów deklarujących chęć podjęcia pracy w zawodzie dziennikarza i studentów zainteresowanych inną pracą. Dane pokazują, że zarówno w całej próbie, jak i w każdej z wyodrębnionych grup dominujące były motywacje osobiste: możliwość wykazania się kreatywnością i wykorzystania własnego talentu oraz poznania nowych ludzi. Ważną rolę odgrywają także kwestie praktyczne – atrybuty przypisane do zawodów związanych z mediami i komunikacją, czyli niezależność, intensywność i dynamika życia zawodowego. Drugorzędną rolę odgrywają motywacje o charakterze społecznym: pomaganie innym, możliwość wpływu na bieżące sprawy, praca na rzecz wolności i demokracji.

Warto jednak zauważyć, że ci, którzy zadeklarowali chęć pracy w mediach są w większym stopniu motywowani idealistycznym wyobrażeniem o pracy: w tej grupie wyższe niż wśród pozostałych studentów DIKS były oceny ważności takich kwestii, jak możliwość kontroli ośrodków władzy, praca na rzecz wolności i demokracji, walki z niesprawiedliwością, pomagania innym i wpływu na bieżące sprawy. Ta grupa wyróżniała się także słabszą motywacją finansową i większą wagą przywiązywaną do prestiżu zawodu dziennikarskiego i własnej przyjemności z pisania.

²⁵ Wiele teorii próbuje wyjaśniać mechanizmy motywacyjne leżące u podstaw aktywności człowieka prowadzące do osiągnięcia określonych celów. Więcej o tym m.in. P.G. Zimbardo, R.L. Johnson, V. McCann, *Psychologia. Kluczowe koncepcje*, tom 2, Warszawa 2011, s. 62–63; E. Aronson, T.D. Wilson, R.M. Alert, *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Poznań 1997, s. 680.

²⁶ W. Jarecki, *Motywacje przy podejmowaniu studiów...*, dz. cyt.

²⁷ B. Sławecki, A. Wach-Kąkolewicz, *Chcemy pracy! – Motywacje...*, dz. cyt.

²⁸ W. Łukaszewski, D. Doliński, *Mechanizmy leżące u podstaw motywacji* [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, tom 2, red. J. Strelau, Gdańsk 2000.

²⁹ D.H. Weaver, *The global journalist: News people around the world*, Cresskill, NJ 1998; *The global journalist in the 21st century*, ed. D. H. Weaver i L. Willnat, Routledge 2012.

³⁰ J.F. Hovden et al., *The Nordic journalists of tomorrow. An exploration of first year journalism students in Denmark, Finland, Norway and Sweden*, „Nordicom Review” 2009, 30, nr 1, s. 149–165. Więcej o tradycjach badań nad motywacjami studentów dziennikarstwa w różnych państwach [w:] F. Hanusch et al., *Journalism students' motivations...*, dz. cyt.

Tabela 2. Motywacje wyboru kierunku studiów*

Motywacje	Łącznie (N = 602)		(1) Studenci wybierający pracę dziennikarza (N = 279)		(2) Studenci wybierający inne zawody (N = 315)	
	M	SD	M	SD	M	SD
PRAKTYCZNE						
Intensywne życie zawodowe	3,76	1,139	3,82	1,136	3,70	1,140
Zróżnicowana praca	3,93	1,002	4,0	1,020	3,87	1,021
Zarobki	3,87	1,007	3,68	1,019	4,04	0,965
Pewność pracy	3,13	1,171	2,96	1,131	3,27	1,188
Niezależność	4,14	0,882	4,24	0,839	4,06	0,911
Prestiż zawodu dziennikarza	3,09	1,272	3,43	1,179	2,79	1,278
OSOBISTE						
Możliwość wykorzystania swojego talentu	4,35	0,805	4,42	0,755	4,28	0,842
Możliwość wykazania się kreatywnością	4,42	0,794	4,42	0,808	4,43	0,783
Możliwość spotkania różnych ludzi	4,21	0,949	4,34	0,892	4,10	0,981
Przyjemność z pisania	3,76	1,187	4,04	1,162	3,52	1,208
Możliwość podróżowania	3,43	1,167	3,58	1,099	3,30	1,211
Możliwość bycia sławnym	2,45	1,129	2,49	1,112	2,41	1,144
IDEALISTYCZNE						
Możliwość wpływu na bieżące sprawy	3,51	1,036	3,68	0,976	3,37	1,030
Możliwość walki z niesprawiedliwością	3,49	1,189	3,63	1,151	3,36	1,210
Praca na rzecz wolności i demokracji	3,06	1,156	3,26	1,020	2,88	1,123
Możliwość kontroli ośrodków władzy	2,82	1,177	3,01	1,196	2,66	1,136
Pomoc w budowaniu narodu	2,90	1,232	2,99	1,190	2,81	1,264
Możliwość pomagania ludziom	3,79	1,134	3,94	1,099	3,67	1,151
Możliwość pomagania ośrodkowi władzy w realizacji swoich celów	2,40	1,162	2,35	1,166	2,44	1,159

* średnie odpowiedzi na skali od 1 („zupelnie nieważne”) do 5 („niezwykle ważne”)

Źródło: opracowanie własne

Ocena jakości studiów i znaczenia edukacji dla wykonywania zawodu dziennikarza

Respondentów zapytano także o ocenę poziomu akademickiego kształcenia dziennikarzy w Polsce. Wśród odpowiedzi najczęściej wskazań zdobyła opinia, że ten poziom jest akceptowalny (42,9% badanych). Z kolei 5,7% uważa, że jest on bardzo niski, a 3% wystawia mu bardzo dobrą notę. Porównywalna liczba respondentów, czyli około jednej czwartej, wyraża się o nim albo dobrze (24,9%), albo ocenia go jako niski (23,5%).

Warto przy tym zauważyć, że studenci planujący karierę w dziennikarstwie są bardziej

krytyczni niż pozostali studenci DIKS: 6,9% tej podgrupy ocenia poziom kształcenia dziennikarzy jako bardzo niski, podczas gdy wśród pozostałych ten odsetek wynosi 4,7%. Jednocześnie różnica w odsetku ocen bardzo dobrych jest niewielka: taką ocenę wystawia 3,2% przyszłych dziennikarzy i 2,8% pozostałych studentów DIKS.

Stosunkowo niskiej ocenie poziomu akademickiego kształcenia dziennikarzy w Polsce towarzyszy niewielkie przekonanie wśród studentów DIKS, że ukończenie studiów na dziennikarstwie i komunikacji społecznej jest konieczne, by właściwie wykonywać zawód

dziennikarza. Tylko 9,8% badanych stoi na takim stanowisku, podczas gdy jedna piąta (20,6%) badanych zdecydowanie temu zaprzecza. Zbliżone są natomiast proporcje wypowiedzi respondentów (około jednej trzeciej), którzy zgadzają się (35,9%) i tych, którzy się nie zgadzają (33,7%) z tezą postawioną w pytaniu.

Tabela 3. Ocena poziomu edukacji przyszłych dziennikarzy

Poziom edukacji	Procent odpowiedzi
Bardzo wysoki	3,0
Wysoki	24,9
Akceptowalny	42,9
Niski	23,5
Bardzo niski	5,7

Źródło: opracowanie własne

Należy podkreślić, że także w tym zakresie studenci deklarujący chęć podjęcia pracy dziennikarza różnią się (choć nieznacznie) od studentów zainteresowanych innymi branżami związanymi z komunikowaniem społecznym. Wśród przyszłych dziennikarzy wyższy jest odsetek tych, którzy zdecydowanie uważają, że wykształcenie dziennikarskie jest ważne dla wykonywania zawodu (10,5% w porównaniu do 9,2% wśród tych, którzy rozważają podjęcie pracy w zawodzie innym niż dziennikarstwo) oraz tych, którzy są skłonni zgodzić się z tezą zawartą w pytaniu (40,4% w porównaniu z 32,3% wśród tych, którzy tym zawodem nie są zainteresowani).

Respondenci, którzy uważali, że ukończenie studiów nie jest konieczne, byli proszeni o uzasadnienie swojej opinii. Z wypowiedzi zawartych w ankiecie wynika, że część z nich uważa ten kierunek za hobbystyczny, prowadzący do samorozwoju i poszerzający perspektywę światopoglądową. Jednym z argumentów było twierdzenie o zbyt ogólności wiedzy przekazywanej w toku edukacji akademickiej. Argumentowano także, że dziennikarze winni być ekspertami w zakresie wąskiej specjalizacji,

czego nie może im zagwarantować wskazany kierunek studiów. Wielu respondentów sądziło, że rozsądniej jest ukończyć inny fakultet (najczęściej wymieniano filologię polską, politologię czy historię), a warsztatu nauczyć się podczas pracy w instytucjach medialnych.

Poza tym ankietowani wskazywali, że studia nie kształtują umiejętności przydatnych do wykonywania zawodu dziennikarza. Znaczna część respondentów postuluje możliwość zwiększenia zajęć praktycznych w ofercie programowej studiów. Twierdzono również, że program kształcenia na kierunku DIKS posiada kilka zbliżonych tematycznie przedmiotów. W odpowiedziach pojawiły się również propozycje skrócenia czasu studiów oraz postulaty o rozszerzenie kierunku o nowe specjalizacje, dzięki którym studenci będą mogli wypełnić niezagospodarowaną niszę na rynku pracy.

Znaczna część ankietowanych stoi na stanowisku, że aby zostać dobrym dziennikarzem, trzeba mieć talent oraz predyspozycje, a tego – w ich opinii – nie da się wyuczyć w toku studiów akademickich. Jako najważniejsze umiejętności związane z zawodem dziennikarza wymieniają: analityczny umysł, komunikatywność, zdolności pisarskie oraz umiejętność przekazywania informacji. Jedna osoba wyraziła dość osobliwy pogląd, że w: „(...) XXI wieku każdy może zostać dziennikarzem. Wszystko opiera się na sposobie mówienia oraz wyglądzie”. Część z respondentów wierzy jednak w to, że ciężką pracą można osiągnąć sukces w tym zawodzie. W kilkunastu wypowiedziach pojawiły się również argumenty, że wielu znanych dziennikarzy nie ukończyło kierunkowych studiów, nie jest to zatem wymóg konieczny, by dobrze wykonywać ten zawód.

Dotychczasowe doświadczenia zawodowe studentów w organizacjach medialnych

Badanie pozwoliło stwierdzić, jak wielu spośród studentów miało już styczność z prakty-

ką zawodową z zakresu dziennikarstwa. Warto przy tym podkreślić, że studia na kierunku DIKS mają profil praktyczny, co oznacza, że ponad połowa programu studiów określonego w punktach ECTS obejmuje zajęcia praktyczne kształtujące te umiejętności i kompetencje – w tym umiejętności uzyskiwane na zajęciach warsztatowych, które są prowadzone przez osoby posiadające doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią³¹. Profil prowadzonego kształcenia wpływa na wymagania dotyczące minimum kadrowego, a także na okres obowiązkowych praktyk studenckich: obecnie jest to 12 tygodni. W okresie prowadzonych badań okres ten wynosił 6 tygodni.

W całej próbie 27,1% studentów miało już doświadczenie pracy w mediach poza kampusem, 14,3% – w mediach uczelnianych, 33,2% pracowało w niepełnym wymiarze, podczas gdy 10,5% – w pełnym wymiarze w organizacjach medialnych³². Widać przy tym wyraźnie, że te liczby rosną wraz z upływem czasu spędzonego na studiach. Tabela 4. prezentuje procentowo

odpowiedzi reprezentantów poszczególnych lat studiów.

Na uwagę zasługuje relatywnie niski odsetek studentów zaangażowanych w działalność mediów studenckich, w porównaniu z odsetkiem osób realizujących bezpłatne praktyki lub staże w mediach poza uczelnią. Ten problem dotyczy przede wszystkim roczników kończących studia (III rok studiów I stopnia oraz II roku SUM). Na wszystkich uczelniach biorących udział w badaniu działają media studenckie (tytuły prasowe, internetowe stacje radiowe, a w przypadku kilku uczelni także redakcje przygotowujące programy telewizyjne). Istnieją zatem możliwości do takiej aktywności. Studenci zdają się jednak kierować myśleniem, że współpraca z organizacjami medialnymi może zaowocować propozycją zatrudnienia. Zmiana wymiaru obowiązkowych praktyk z 6 do 12 tygodni, wprowadzona kilka lat temu, może jednak zachęcić studentów do współpracy z mediami uczelnianymi z uwagi na ograniczony w wielu miastach dostęp do innych mediów przyjmujących praktykantów.

Tabela 4. Posiadane doświadczenia zawodowe studentów DIKS (procent odpowiedzi „tak”)

	Studia I stopnia			Studia II stopnia
	I rok (N = 138)	II rok (N = 209)	III rok (N = 55)	I rok (N = 64)
Media poza uczelnią (bezpłatnie)	17,4	24,9	41,8	26,6
Media uczelniane	8,7	13,4	10,9	21,9
Media poza uczelnią (niepełny wymiar)	15,9	28,2	38,2	50,0
Media poza uczelnią (etat)	4,3	8,1	7,3	9,4

Źródło: opracowanie własne

³¹ Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2014 poz. 1198.

³² Te formy nie muszą się wykluczać – dana osoba mogła wskazać wszystkie swoje dotychczasowe doświadczenia zawodowe.

Plany zawodowe studentów DIKS

W ankiecie zawarto kilka pytań, które miały nie tylko poszerzyć wiedzę zespołu badawczego na temat planów zawodowych studentów i ich oczekiwań, ale też sprawdzić stopień spójności odpowiedzi. Na pytanie dotyczące preferowanego obszaru działalności zawodowej po studiach 46,8% ankietowanych wskazało dziennikarstwo, 22,4% wybrało public relations bądź komunikację w biznesie, a 17% ankietowanych rozważało podjęcie działalności zawodowej w reklamie. Kolejne 11% respondentów zadeklarowało aktywność w innej branży, natomiast niecałe 3% zamierza kontynuować karierę naukową lub nauczycielską.

Tabela 5. Preferowane obszary działalności zawodowej

	Procent odpowiedzi
Dziennikarstwo	46,8
Public relations / komunikacja w biznesie	22,4
Reklama	17
Nauka / edukacja	2,8
Inne	11

Źródło: opracowanie własne

Natomiast na prośbę o wskazanie na skali od 1 („zdecydowanie nie”) do 5 („zdecydowanie tak”) odpowiedzi na pytanie: „Czy chciałby Pan/Pani po studiach podjąć pracę dziennikarza?” spośród ankietowanych 22,4% odpowiedziało, że jest absolutnie przekonanych o chęci rozwijania kariery dziennikarskiej. Natomiast 27,5% badanych bierze to pod uwagę, podczas gdy 7,3% ankietowanych studentów nie zamierza w przyszłości wiązać się z dziennikarstwem, zaś dla 15,1% jest to mało realne. Pozostałe 27,7% ankietowanych wciąż nie wie, czy jest tym zawodem zainteresowana (tabela 6.).

Można zatem zauważyć, że pytanie pozwalające ocenić na skali swój stosunek do ewentualnej pracy w zawodzie dziennikarza wykazało, że tych najbardziej zdecydowanych jest jedynie połowa spośród pierwotnie deklarujących zainteresowanie

tym obszarem aktywności zawodowej. Niemniej, po zsumowaniu odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „prawdopodobnie tak” (49,9%) oraz „zdecydowanie nie”, „raczej nie” i „nie wiem” (51,1%) otrzymujemy strukturę wyników zbliżoną do proporcji odpowiedzi na pytanie o preferowane obszary działalności zawodowej (dziennikarstwo: 46,8% i inne: 53,2% – zob. tabela 5.).

Tabela 6. Czy zamierza Pan/Pani podjąć w przyszłości pracę w zawodzie dziennikarza?

	Procent odpowiedzi
Zdecydowanie tak	22,4
Raczej tak	27,5
Nie wiem	27,7
Raczej nie	15,1
Zdecydowanie nie	7,3

Źródło: opracowanie własne

Jednocześnie studenci wykazują wiele obaw co do kwestii pozyskania w przyszłości pracy w zawodzie dziennikarza: 42% ankietowanych nie jest pewna, czy po ukończeniu studiów uda im się zdobyć pracę w tej profesji, dla 12,4% z nich wydaje się to mało prawdopodobne, a tylko 9,3% jest przekonanych, że będą ją wykonywać. Opcję „raczej tak” wybrało 20,0% respondentów (tabela 7.).

Ostrożność w ocenie możliwości zdobycia pracy w zawodzie nie przekłada się jednak na ocenę możliwości finansowego utrzymania się z pracy dziennikarza. Ponad połowa ankietowanych jest przekonana, że pracując jako dziennikarz, będzie w stanie się samodzielnie utrzymywać („zdecydowanie tak” – 11,2%, „raczej tak” – 41%). Z kolei jedna trzecia badanych (33,2%) nie jest już tego tak pewna, a 8,5% uważa taką sytuację za mało prawdopodobną (tabela 7.).

Ponadto respondenci zostali zapytani o to, w jakich organizacjach/podmiotach chcieliby pracować w przyszłości. Tabela 8. prezentuje procentowy rozkład odpowiedzi na to pytanie. Wyniki wyraźnie wskazują, że studenci DIKS chcieliby pracować w tradycyjnych mediach

Tabela 7. Oczekiwania studentów wobec pracy w zawodzie dziennikarza (procent odpowiedzi)

	Czy sądzi Pan/Pani, że po ukończeniu studiów zdobędzie Pan/Pani pracę w zawodzie dziennikarza?	Czy sądzi Pan/Pani, że będzie w stanie się utrzymać z pracy w zawodzie dziennikarza?
Zdecydowanie tak	9,3	11,2
Raczej tak	20	41
Nie wiem	42	33,2
Raczej nie	12,4	8,5
Zdecydowanie nie	2,7	1,5
Nie chcę pracować jako dziennikarz	13,4	4,6

Źródło: opracowanie własne

Tabela 8. Preferowane typy mediów jako miejsca przyszłej pracy (procent odpowiedzi)

Typ medium	Cała próba (N = 602)	Studenci wybierający zawód dziennikarza (N = 282)	Studenci wybierający inny zawód (N = 320)
Agencja informacyjna	2,7	3,6	1,9
Gazeta codzienna	2,7	5,7	0
Magazyn (tygodnik, miesięcznik)	11,7	20,6	3,8
Media online	5,5	5,7	5,3
Telewizja	21,5	33,1	11,3
Radio	10,3	19,6	2,2
Film	5,0	2,8	6,9
Agencja reklamowa	1,3	1,1	1,6
Agencja PR	17,7	0,7	32,6
Instytucje rządowe	2,5	0,4	4,4
Uniwersytet	1,7	0	3,1
Freelancer	8,2	5,3	10,7
Inne	9,3	1,4	16,3

Źródło: opracowanie własne

elektronicznych (telewizja, radio), w prasie drukowanej o charakterze magazynu oraz w agencjach PR. Media online, z których sami korzystają, poszukując informacji i rozrywki³³, nie są dla nich wymarzonym miejscem pracy.

Pytanie o plany zawodowe pozwoliło wyodrębnić grupę zainteresowaną dziennikarstwem

i poznać więcej szczegółów o ich wyobrażeniach na temat przyszłości w zawodzie. Tych, którzy zadeklarowali zainteresowanie przyszłą pracą dziennikarską zapytano także o preferencje tematyczne, tj. jakimi obszarami chcieliby zajmować się jako dziennikarze? Tabela 9. zawiera procentowe wskazania odpowiedzi na to pytanie.

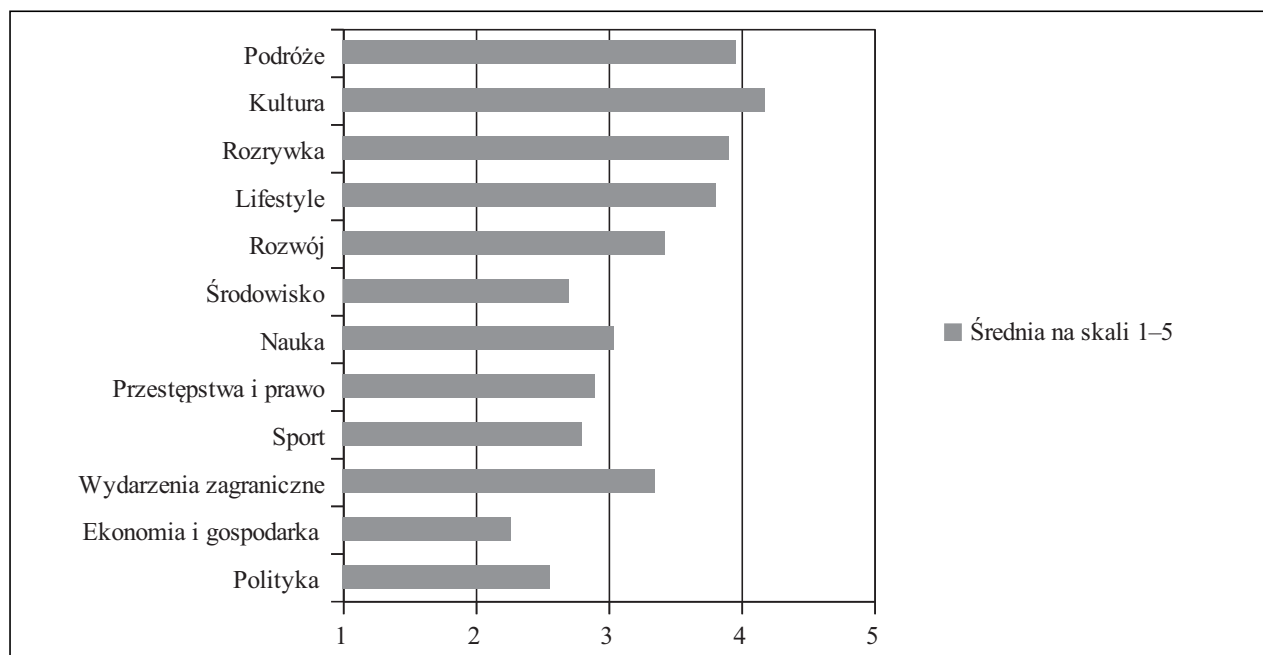
³³ W Polsce dostęp do komputera i internetu ma około 70% społeczeństwa, przy czym aż 97,5% obywateli w wieku 26–24 (czyli właśnie studenci) aktywnie korzysta z sieci. Zob. D. Batorski, *Technologie i media w domach i życiu Polaków. Diagnoza Społeczna 2015, Warunki i jakość życia Polaków – raport*, „Contemporary Economics” 2015, nr 9 (4), s. 380.

Tabela 9. Preferencje studentów w zakresie podejmowanej tematyki w przyszłej pracy dziennikarza (procent odpowiedzi)*

Tematyka	Wcale niezainteresowany (1)	Mają zainteresowany (2)	Łącznie (1 + 2) NIE	Bardzo zainteresowany	Niezwykle zainteresowany	Łącznie (3 + 4) TAK
Polityka	28,3	19,4	47,7	17,4	7,2	24,6
Ekonomia i gospodarka	27,5	35,1	62,6	9,4	3,7	13,1
Wydarzenia zagraniczne	6,8	13,3	20,1	36,9	12,3	49,2
Sport	29,9	18,7	48,6	12,0	23,4	35,4
Przestępstwa i prawo	18,2	20,4	38,6	24,1	11,4	35,5
Nauka	10,2	21,6	31,8	23,6	11,2	34,8
Środowisko	21,8	23,0	44,8	19,3	8,4	27,7
Rozwój	8,6	14,8	23,4	26,4	23,2	49,6
Lifestyle	7,7	10,3	18,0	28,4	35,3	63,7
Rozrywka	4,5	9,2	13,7	30,2	39,7	69,9
Kultura	2,5	5,7	8,2	26,1	51,4	77,5
Podróże	4,5	8,0	12,5	29,5	41,5	71,0

* Pominięto odpowiedzi „średnio zainteresowany”

Źródło: opracowanie własne

Wykres 1. Preferencje studentów w zakresie podejmowanej tematyki w przyszłej pracy dziennikarza (średnie)

Źródło: opracowanie własne

Z kolei wykres 1. zawiera średnie z odpowiedzi na to samo pytanie określanej na skali od 1 („zdecydowanie nie”) do 5 („zdecydowanie tak”). Oba zestawienia ujawniają, że do obszarów największych zainteresowań studentów DIKS

zaliczyć można tematykę typu *soft news*: kulturę, podróże, rozrywkę oraz styl życia, podczas gdy ankietowani przejawiają niski stopień zainteresowania obszarami tematycznymi typu *hard news*: ekonomią i gospodarką oraz polityką.

Warto też zauważyć, że zbliżone procentowo są do siebie grupy, które są zainteresowane lub niezainteresowane takimi obszarami jak sport, przestępstwa i prawo oraz nauka. Studenci zainteresowani są także wydarzeniami zagranicznymi – tak zadeklarowała blisko połowa ankietowanych. Jest to jedyna kategoria tematyczna zaliczana do *hard news*, która wzbudziła takie zainteresowanie. Wynik ten można jednak łączyć z wysokim stopniem chęci opisywania podróży i wydarzeń kulturalnych, niekoniecznie zaś traktować go jako wyjątek w kategorii *hard news*.

Wnioski

Badania przeprowadzone wśród studentów DIKS na siedmiu polskich uczelniach pozwalają na sformułowanie charakterystyki adeptów dziennikarstwa i innych zawodów związanych z komunikowaniem społecznym w zakresie ich motywacji i planów zawodowych. Można uznać, że wielu z nich podejmuje studia, by tą drogą rozwijać swoje zainteresowania (dominacja celów osobistych), mając jednocześnie określoną wizję swojej pracy zawodowej związanej z tymi zainteresowaniami (aspekty praktyczne pracy i idealistyczne wyobrażenia o roli mediów i dziennikarzy). Taka postawa, zdaniem Wojciecha Jareckiego, wpływa na „większe zaangażowanie w studiowanie i aktywne zdobywanie wiedzy, to znaczy nie ograniczającej się jedynie do tej przekazywanej w trakcie zajęć”³⁴. W istocie, studenci DIKS już od pierwszego roku studiów podejmują współpracę z organizacjami medialnymi, co ułatwia im na wejście na rynek pracy – blisko połowa ankietowanych studentów III roku I stopnia i blisko 80% studentów II roku SUM ma już doświadczenie zawodowe (pracę w pełnym lub niepełnym wymiarze) w organizacjach medialnych poza uczelnią.

Obecne zainteresowania studentów składają się na tematykę, którą chcieliby się zajmować w przyszłej pracy dziennikarskiej, tj. kulturą, podróżami, rozrywką i stylem życia. W znacznie mniejszym stopniu adepci dziennikarstwa są zainteresowani tematyką gospodarczą i polityczną. Sport i nauka oraz przestępczość i prawo to obszary, które uzyskują najwyższe skrajne odpowiedzi – podobny odsetek wykazuje bardzo dużą i bardzo małą chęć podejmowania tej tematyki. Wśród wymarzonych miejsc adeptów dziennikarstwa pierwsze miejsce zajmują tradycyjne media elektroniczne (telewizja i radio), zaś wśród tych, którzy swoją przyszłość wiążą z działalnością poza dziennikarstwem najbardziej preferowanym miejscem pracy jest agencja public relations oraz – co ciekawe – telewizja. W tej drugiej grupie relatywnie duża jest także grupa zainteresowana innymi typami podmiotów niż wskazane w ankiecie oraz działalnością na własną rękę (tzw. freelancerzy).

Choć część studentów jest krytyczna w odniesieniu do jakości kształcenia przyszłych dziennikarzy, to blisko połowa ankietowanych uważa proces kształcenia na tych studiach za akceptowalny. Tylko niespełna jedna dziesiąta respondentów stoi na stanowisku, że bezwzględnie konieczne jest ukończenie tego kierunku do właściwego wykonywania zawodu. Ankietowani uważają, że tej profesji można nauczyć się przede wszystkim drogą praktycznego działania. W ankietach wyrażają często pogląd, że wiedza zdobywana na studiach dziennikarskich jest zbyt ogólna, a dobrzy dziennikarze powinni być ekspertami w danej dziedzinie (w ankietach pojawiają się także postulaty tworzenia wąskich specjalizacji) oraz wykazywać się talentem i zaangażowaniem.

³⁴ W. Jarecki, *Motywacje przy podejmowaniu studiów...*, dz. cyt., s. 135–136.

O ile studenci zdają sobie sprawę z trudności na rynku pracy, o tyle pozostają optymistyczni w swoich przewidywaniach dotyczących wynagrodzenia w tym zawodzie. Warto przy tym zauważyć, że zarówno bezpieczeństwo zatrudnienia i oczekiwane wynagrodzenie wydaje się być istotniejsze dla tych, którzy planują pracę poza dziennikarstwem, podczas gdy dla adeptów

dziennikarstwa większe znaczenie ma możliwość pełnienia misji społecznej oraz prestiż zawodu dziennikarza. Tym, co łączy wszystkich badanych studentów DIKS jest natomiast waga przywiązywana do niezależności oraz możliwości wykazania się kreatywnością, co potwierdza spostrzeżenia autorów raportu poświęconego motywacjom i aspiracjom pokolenia Y³⁵.

³⁵ *Motywacje młodych*, dz. cyt.